

2021-01-28
Ku2020/02723

Kulturdepartementet

Riksantikvarieämbetet
Box 5405
114 84 Stockholm

Byggnadsminnesförklaring av Herrsätters kungsgård, Herrsätter 1:1, Åtvidabergs kommun, Östergötlands län

(dnr RAÄ-2020-902)

Regeringens beslut

Regeringen beslutar att Herrsätters kungsgård, Herrsätter 1:1, Åtvidabergs kommun, Östergötlands län ska vara statligt byggnadsminne enligt 3 § förordningen (2013:558) om statliga byggnadsminnen.

Regeringen erinrar om att Riksantikvarieämbetet ska utfärda skyddsbestämmelser enligt 6 § förordningen om statliga byggnadsminnen.

Ärendet

Riksantikvarieämbetet har föreslagit att Herrsätters kungsgård i sin helhet ska förklaras för statligt byggnadsminne enligt förordningen (2013:558) om statliga byggnadsminnen. Den fastighetsstrategi som läggs fram i propositionen Kulturarvspolitik (2016/17:116) anger att statligt ägda kulturhistoriska fastigheter ska vara skyddade som statliga byggnadsminnen om de har synnerligen högt kulturhistoriskt värde. RAÄ har anfört i huvudsak följande.

Herrsätters kungsgård representerar en viktig del av kulturarvet, sett ur ett såväl lokalt, regionalt som nationellt perspektiv. Fastigheten med gårdsbebyggelse, åkermark och hagmark utgör en välbevarad historisk enhet med lång hävd.

Herrsäter innehåller flera kulturhistoriska värden och värdefulla kulturpräglade landskap. Herrsätters gård med dess ägor beskriver väl

begreppet kungsgårdar och kan ses som representativ för dess funktion i samhället under lång tid. Ända sedan 1300-talet har Herrsäter varit del av ett maktspel mellan kronan och adeln och kan bidra till berättelsen om bildandet av den svenska staten. Under stormaktstidens militära expansion fungerade Herrsäter som säte och administrativ plats för befäl och bidrog till försörjning för både manskap och befäl.

Den långa kontinuiteten av att ha varit maktcentrum som finns på Herrsäter leder ända till 1800-talets slut och är tydligt läsbar i kulturmarken och bebyggelsemiljön. Odlingsmark och landskapsutbredning är i stort sett stabil sedan 1600-talet trots förändringar i brukningsmetoder.

Herrsätters marker bär på tydliga spår av jordbrukets utveckling från stormaktstiden till idag. Utformningen på Herrsätters gårdscentrum är huvudsakligen tillkommen i början av 1800-talet och den utgör ett värdefullt exempel på Indelningsverkets byggnadskultur. Dagens huvudbyggnad från 1819 har uppförts efter en typritning från samma år med slående trogenhet. Huset är mycket välbevarat och kännetecknande för utvecklingen av officersboställen under tidigt 1800-tal. Huvudbyggnaden är uppförd på en grund och källare från en äldre byggnad, troligtvis den tidigare manbyggnaden från 1600-talets slut.

Övrig gårdsbebyggelse beskriver den agrara utvecklingen som skett sedan 1800-talets mitt. Ladugården med tillbyggd rundloge från 1911 är typiskt östgötsk och utgör ett värde i den lokala agrara historieskrivningen.

Jordbruksmarkerna är ett levande landskap som har brukats under mycket lång tid och förändrats förhållandevis lite sedan 1600-talets slut. Den goda åkermarken kring gårdscentrum är troligtvis anledningen till gårdens placering. Den större sammanhållna åkermarken har under 1800-talet kompletterats med mindre åkertegar där torp etablerats. Av den kringliggande bebyggelse som finns kvar på nuvarande ägor finns tre torp av kulturhistoriskt värde; Krabbkullen, Hagtorp och Hyltan, liksom arbetarbostaden Villan.

Skogens sammansättning har skiftat och visar tydligt på skogsbrukets förändring i modern tid. Skogsområdenas utbredning är dock i det närmaste oförändrat sedan 1600-talets slut. Historiska kartor och handlingar beskriver skogsbruket som bedrivits på platsen sedan 1600-talet och bär på information om dåtidens synsätt på skogen som resurs, även skogen bidrar på så vis till berättelsen om Indelningsverkets funktion och organisation.

På regeringens vägnar

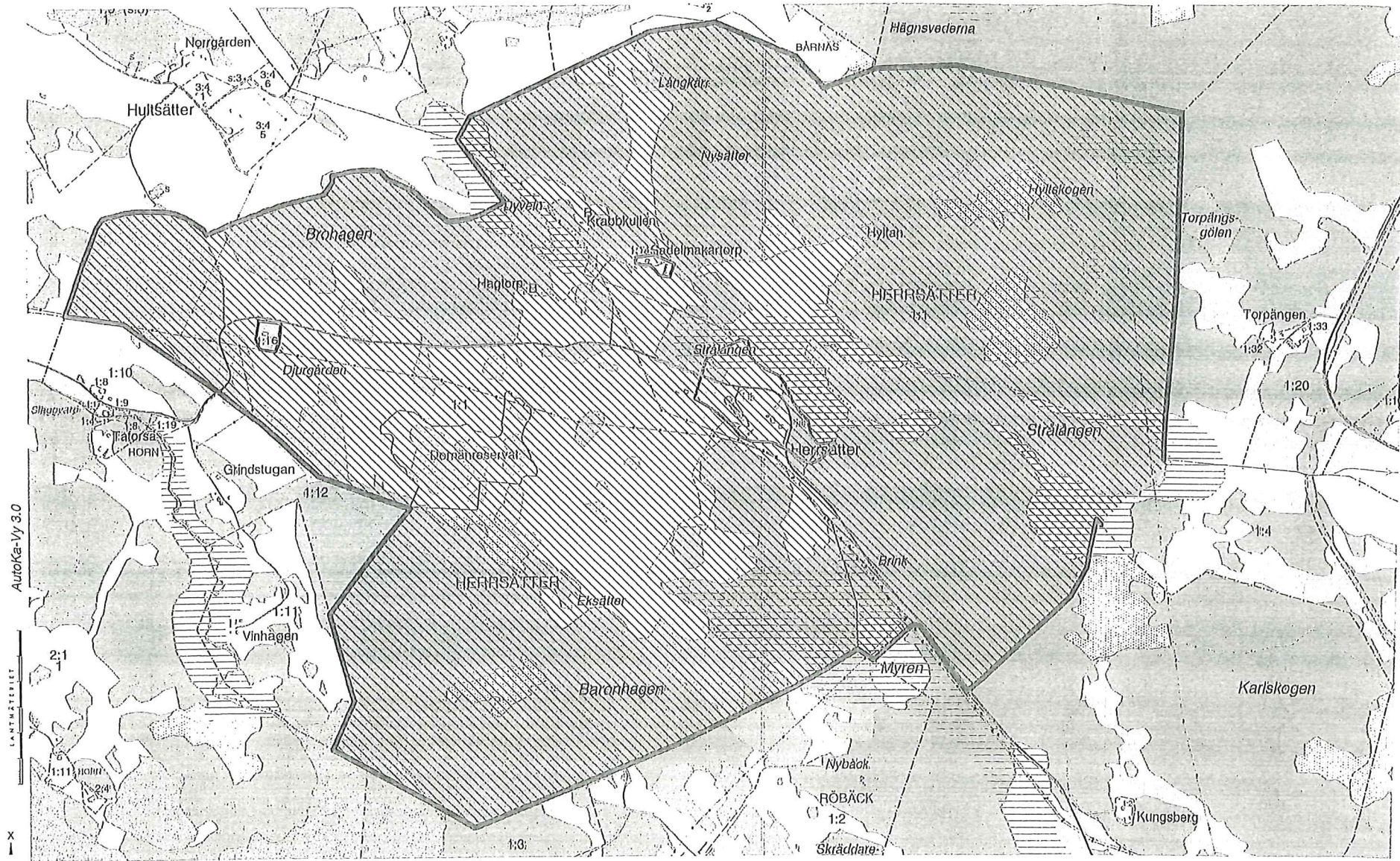
Åsa Lindhagen

Sarah Hurni-Åsberg

Kopia till

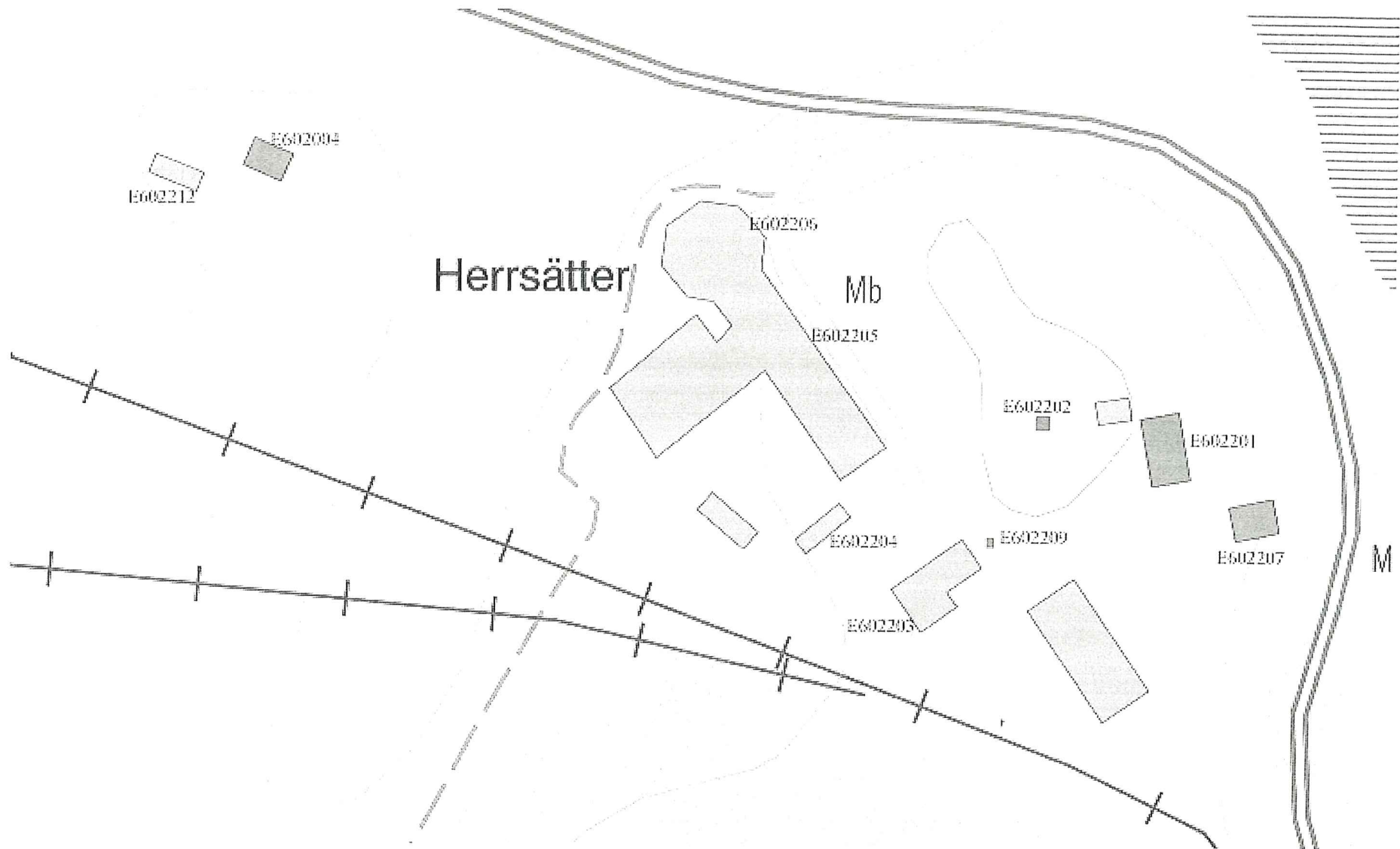
Finansdepartementet/BA
Finansdepartementet/OFA ESA
Länsstyrelsen Östergötlands län
Statens fastighetsverk
Åtvidabergs kommun

x = 6461809
y = 1507870

Datum: 2006-05-29

Skala 1:11000

Hyltan

E602003

